

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ХРОНОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ІСТОРИЧНОЇ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

В. С. Власов, к. пед. н.

Історико-методична школа напрацювала достатню кількість засобів та **прийомів формування** хронологічних уявлень та вмій. Найвідомішим прийомом є образне позначення дати/часу, коли в учня виникають певні зорові або слухові асоціації з подією. Використовуючи прийом образного позначення часу, вчитель описує обставини важливих подій максимально яскраво й образно, для чого використовує влучні цитати. Для образного позначення часу використовують як уривки з наративних (оповідних) джерел, так і фрагменти з художніх (історичних) творів у жанрі дитячої літератури.

До традиційних прийомів формування хронологічних уявлень та вмій належать також робота з **лінією (або стрічкою) часу, складання хронологічних та синхроністичних таблиць**.

Лінія (стрічка) часу є невід’ємним атрибутом уроків пропедевтичного курсу в 5 класі та історії стародавнього світу в 6 класі. Цей засіб наочного навчання дає змогу формувати уявлення про лінійність, незворотність часу, різні категорії часу (століття, тисячоліття, еру) за допомогою графічних образів. Він дає можливість проілюструвати поняття послідовності та тривалості історичних подій і процесів конкретними графічними зображеннями. За допомогою лінії часу учні можуть виконувати пізнавальні завдання на лічбу років в історії.

Хронологічна таблиця — засіб умовної наочності та спосіб письмової фіксації послідовності історичних подій, явищ, процесів. Хронологічні таблиці використовують для формування уявлень про послідовність та тривалість історичних подій, явищ, процесів; осмислення та систематизації знань дат та подій.

Узвичаєно розрізняти декілька видів хронологічних таблиць: *зведені, тематичні та календарі історичних подій*.

Зведені хронологічні таблиці узагальнюють дати та події шкільного курсу або курсів історії, дають змогу цілісно уявити історичний процес (наприклад, таблиця «Найважливіші події ранньомодерної доби історії України»). Хронологічні відомості в таких таблицях впорядковано здебільшого у двох колонках: дати (*перша колонка*) та події, явища, процеси (*друга*).

Тематичні хронологічні таблиці дають змогу систематизувати дати подій, явищ і процесів, що стосуються окремих проблем курсу історії.

Вони здебільшого забезпечують цілісне сприйняття в хронологічній послідовності наскрізних питань шкільного курсу, що вивчаються в різний час (наприклад, таблиця «Роки існування Запорозьких Січей») або мають тематичну спорідненість (таблиця «Роки створення архітектурних пам'яток козацького бароко»). Укладаючи такі таблиці, учні отримують можливість глибше усвідомити особливості етапів історичних процесів, оцінити тривалість подій, збагнути їхню суть. Окрім двох колонок («дати» і «події»), у таких таблицях додаємо ще декілька, де фіксуємо особливості або значення кожного факту.

Календарі історичних подій відтворюють хроніку найважливіших подій, факти в них зафіксовано з точністю до днів. Такі таблиці сприяють формуванню конкретних уявлень про час, дають змогу ознайомити школярів з динамікою досліджуваних подій, унаочнюють характер дій їх учасників.

Синхроністична таблиця — засіб навчання історії та спосіб фіксації одночасності (синхронності) перебігу подій, явищ, процесів, що стосуються різних сфер зовнішньої та внутрішньої політики (соціально-економічного життя, культури тощо) однієї або декількох держав/країн. Складання синхроністичних таблиць сприяє логічному повторенню історичних дат і подій, оскільки дає змогу порівнювати їх, аналізувати однорідні події за часом, коли вони відбулися, за тривалістю. Цей прийом створює умови для з'ясування закономірностей та особливостей історичного розвитку різних регіонів однієї країни або держав.

Ефективним прийомом формування хронологічних уявлень та вмінь є т. зв. **хронологічні комплекси**. Суть цього прийому полягає в поєднанні двох або декількох взаємопов'язаних фактів для закріплення у пам'яті учнів як самих фактів, так і їх дат шляхом пояснення зв'язків, що існують між ними. Хронологічні комплекси допомагають учням осмислювати досліджувані історичні явища, засвоювати їх причиново-наслідкові зв'язки і закономірності, сприяють вмінню встановлювати логічний зв'язок між окремими подіями і явищами, виокремлювати з низки подій ті, які характеризуються іншими ознаками. В учнів виробляється вміння «бачити» за датою конкретну подію.

До давно відомих прийомів формування хронологічних уявлень та вмінь належить прийом розв'язування **хронологічних прикладів та рівнянь**, а також розгадування **кросдат**. Як свідчить практика, найбільший ефект ці прийоми справляють на уроках історії в 7—8 класах. Хронологічні приклади сприяють осмисленому запам'ятовуванню дат. Цінними вони є ще й тому, що дають змогу учням самим пережити себе.